

Job trues af naturhensyn

RÅSTOFPLAN: Molervirksomheder overvejer at sige farvel til Mors og Fur, hvis gravemuligheder ikke øges

Af Torben Duch Holm
torben.holm@nordjyske.dk

NORDJYLLAND: Begge molervirksomheder på Mors og Fur er klar til at lukke, hvis de ikke i fremtiden sikres tilstrækkelige råstoffer.

Dermed kan den råstofplan, som regionen er på vej med, føre til, at et stort antal arbejdspladser forsvinder.

Den endelige råstofplan bliver først

færdig sidst på året, og der er diskussion om at tage et omstridt molerområde ud af planen.

For nogle måneder siden pegede direktør Søren Klitskov fra molervirksomheden Damolin på muligheden for at lukke fabrikken på Mors.

Den anden molerindustri på Mors og Fur - Skamol - er gået mere stille med dørene.

- Men det er en reel mulighed at

flytte produktionen, siger direktør Jesper Kirkeby Hansen, Skamol.

Konkret kan der blive tale om en flytning til Rusland, hvor Skamol for få år siden købte en fabrik.

Over for erhvervsinteresserne står naturhensyn, hvor bl.a. Danmarks Naturfredningsforening har modsat sig, at der gives nye graverettigheder i Mosebjerg (billedet) på Mors.

- Jeg tror, molerindustrien har haft

sin storhedstid, og der kan også være arbejdspladser i det, hvis molerklinerne bliver optaget som verdensnaturarv af UNESCO, siger Mette Jensen, der er formand for Danmarks Naturfredningsforening på Mors.

Indsigt

Foto: Peter Mørk

Molerfronter hårdt trukket op

Søndag 28. februar 2016 NORDJYSKE Stiftstidende

Indsigt 5

Moleret har stadig stor betydning på Mors og Fur. Her i hænderne på fabrikschef Olof Tengvall fra Damolin.

Det er mere end 100 år siden, at molereventyret på Mors og Fur begyndte, men måske er det snart slut.

FAKTA

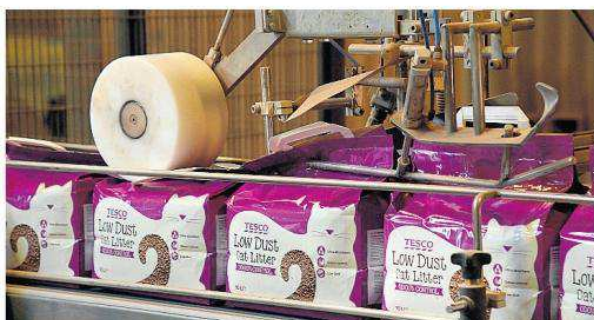
RÅSTOFPLANEN

Region Nordjylland er ved at klargøre et forslag til en ny plan for, hvor der i Nordjylland kan graves råstoffer. Flere steder kan sagen give konflikter mellem natur- og erhvervsinteresser. Et af de emner, der på forhånd har været diskuteret meget er molergravningen på Mors.

En del af regionsrådet mener, at to meget omstridte på Mors skal tages ud af det forslag, der nu skal ud i offentlig høring.

Venstre, der er den næststørste gruppe i regionsrådet, vil bibeholde de to områder i planen. Viser det det sig så, at et område ved Erslev kan erstatte de to områder, så kan de to områder senere pilles ud.

Forslaget til råstofplan skal ud i høring i ca. to måneder, og sidst på året skal regionsrådet tage stilling til den endelige planer.

I dag bliver moler tit forbundet med kattegrus, men ofte er det importerede mineraler fra Middelhavsområdet, der bruges til kattegrus.

Moler skaber ikke så mange arbejdspladser som tidligere, men råstofplanen har dog givet frygt for, at der forsvinder endnu flere job.

GRAVNING: Omkring 100 års molereventyr på Mors og Fur kan være ved at lakke mod enden, men der bliver kæmpet for jobbene

Af **Torben Duch Holm** og **Peter Mørk** (foto) torben.holm@nordjyske.dk

For mange er det mursten og isoleringsmateriale, man tænker på i forbindelse med moler. I omkring 100 år har leret på Mors og Fur skabt et industrieventyr.

Men det kan være slut, hvis de to store moler-virksomheder på øerne ikke får øget deres graverettigheder.

Diskussionen kører lige nu i forbindelse med, at regionen forbereder en ny råstofplan, der skal række mange år frem.

Med tiden er der fundet øgede anvendelsesmuligheder for moler. I dag bruges det f.eks. også som absorberingsmiddel. Samtidig er kattegrus dukket op som et vigtigt molerprodukt.

Moler og øl

Moler-virksomheden Damolin har 35 forskellige industrielle anvendelser af leret lige fra stabilisering af dynamit til fodermiddeltilsætning. Hovedproduktet i dag er absorberingsmidler, når der skal op-suges f.eks. kemikalier, olie eller blod. I mindre mængder bruges moler til kattegrus, idet virksomheden til det formål importerer andre

minerale fra Middelhavsområdet.

Og moleret har som råstof fået så godt et ry, at bryggeriet på Fur kan reklamere med, at vandet, der bruges til øl, er filtreret gennem et lag af moler og vulkansk aske. Et andet Fur-firma anvender moler i hudpræparater.

Spørgsmålet om nye graveområder for moler har allerede - inden forslaget til en ny råstofplan er klar - givet voldsom debat. Resultatet kan blive, at nye graveområder ikke kommer med i det forslag, der skal ud i offentlig høring. En anden mulighed er, at de omstridte graveområder er med ude i offentlig debat, men senere kan tages ud, hvis der viser sig nye gravemuligheder i et område ved Erslev på Mors. Området ved Erslev er ved at blive nærmere undersøgt, og på det sted er der ikke de samme naturinteresser, der knytter sig til de mest omdiskuterede graveområder - Stærhøj og Mosebjerget.

Mod årets slutning skal regionspolitikerne tage endelig stilling til en ny råstofplan, og det er givet, at den offentlige høring af forslaget vil give mange reaktioner, og spørgsmålet om arbejdspladser vil komme til at veje tungt.

Sagen har fået ledelse og medarbejdere på Damolin til at stå sammen, og de kan hente støtte fra lo-

kale politikere.

En stor del af medarbejderne på Damolin var for en måned siden mødt op, da regionsrådet egentlig skulle have behandlet forslaget til råstofplan. I alt har Damolin omkring 110 arbejdspladser fordelt på Mors og Fur, mens Skamol, der er den anden molervirksomhed på Mors og Fur, har omkring 160 medarbejdere fordelt på afdelingerne på Mors og på Fur.

Giver job og overskud

- Ud over, at vi skaber arbejdspladser, så tjener vi også penge. For 2015 regner vi med igen at få et overskud på omkring 35 millioner kroner, fortæller administrerende direktør Søren Klitskov, Damolin.

Han ærgrer sig lidt over, at Moleret i så høj grad forbindes med kattegrus. Produktionen tegner sig for lidt under halvdelen af omsætningen på 360 millioner kroner, men kattegruset laves hovedsagelig på importerede mineraler.

- Vi er stolte af at kunne skabe mange arbejdspladser ved at producere kattegrus i Danmark, men det er noget, vi kun gør, fordi vi i forvejen har maskineriet og udstyret til moleret. Det er de samme maskiner, vi udnytter, og derved opnår vi betydelige besparelser. Der, hvor vi gør en forskel, er dog på den mil-

jøbeskyttende felt som f.eks., når man hører om et oliespild på en europæisk motorvej, så er det et molergranulat, der bruges til at opsuge det med. Moler har stor evne til at opsuge olie og kemikalier og f.eks. også blod. På sygehuse bruges moler, når man skal skaffe sig af med blodprøver, og endelig bruges det også som fyldstof i dyrefoder, fortæller Søren Klitskov.

Han tilføjer, at hvis Formel 1-køreren Kevin Magnussen har uheld, hvor olie slipper ud fra hans Renault, så er det molergranulat fra Mors, specielt fremstillet til bilfirmaet, der bruges til opsamlingen.

- Vi må overveje, om vi i fremtiden kan planlægge en fornuftig produktion, eller om vi skal tænke på at investere andre steder. Der er moler i Rusland, og der erhvervede vi i 2010 en fabrik, og der er flere fordele ved en produktion i udlandet. Men herhjemme har spørgsmålet om tillid til myndighederne vejet tungt og hidtil talt for en produktion i Danmark, siger administrerende direktør Jesper Kirkeby Hansen, Skamol.

30 år gammel rapport

Han hentyder her til den diskussion, der raser om regionens råstofplan. Her er der bl.a. fra Morsø kommunes side blevet henvist til en

mere end 30 år gammel rapport, der bliver udlagt sådan, at producenterne er sikret retten til at indvinde moler 50 år frem i tiden.

En juridisk vurdering, som regionen har fået foretaget, anfægter dog, at rapporten er juridisk bindende. De seneste måneder har fortalere for nye gravemuligheder dog henvist til rapporter og de løfter, de mener ligger i den.

- Moler rapporten, der er fra 1985, hører en anden tid til. Dengang lagde man nok ikke så stor vægt på naturværdier. Jeg tror, at molerindustrien har haft sin tid. Sådan er det også gået med sygehuset og slagteriet. Der er nu et vigtigt naturhensyn, og i øvrigt, hvis UNESCO gør molerklinterne til verdensnaturarv, vil det inden for turisme kunne skabe ny arbejdspladser, siger Mette Jensen, der er formand for Danmarks Naturfredningsforening, Morsø.

I sin indsigelse mod regionens oplæg til råstofplan skriver Danmarks Naturfredningsforening, at tilladelser til at grave i Mosebjerget og Stærhøj på Mors vil være et overgreb, der er helt ude af trit med tiden.

- Vi mener, at en gravetilladelse vil påvirke landskabet i en sådan grad, at store natur- og landskabelige værdier går tabt. Det vil være et uopretteligt tab for nuværende og

kommende generationer, hedder det i indsigelsen.

Foreningen tilføjer i sin indsigelse, at en gravetilladelse vil få afgørende betydning for, om Hanklit bliver optaget på UNESCO's liste over verdensnaturarv.

Sjældent råstof

Det var i begyndelsen af forrige århundrede, at molereventyret på Mors og Fur begyndte. Moler er et forholdsvis sjældent råstof. Ud over på Fur og Mors så er der forekomster i Rusland, Californien og Indien.

30'erne, 40'erne og 50'erne var en storhedstid for molerindustrien. Der blev bygget rigtig mange huse af molersten, hvor man udnyttede stenenes gode evne til at isolere.

- Hvis man forsøgte kunstigt at lave et stof med de samme egenskaber som moler, ville det formentlig blive mange gange dyrere end moleret, siger seniorforsker Stig Asbjørn Schack Pedersen, GEUS, De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland.

Han vurderer, at der i Danmark er molerreserver til i hvert fald 50 år frem i tiden.

- Man har ikke lov nu at grave under grundvandsspejlet, men hvis man regner den mulighed med, så er der moler til omkring 100 år, si-

ger Stig Asbjørn Schack Pedersen.

Dannelsen af moleret på Mors og Fur begyndte for mere end 50 millioner år siden. Det skete på bunden af et subtropisk hav, hvor der levede store mængder kiselalger - diatoméer. Når algerne døde efterlod de skaller af kisel. Gennem en periode på flere millioner år har ler og mineraler skabt moleret. I perioden har vulkaner sendt aske ind over havet, og i moleret på Mors og Fur er der et par hundrede askelag.

Moleret har i tidens løb afsløret et stort antal fossiler af fisk, krybdyr, insekter og planter.

Jagt på fossiler

- Det er noget, vi mærker en meget stor interesse for. Om sommeren har vi ture til graveområderne, og det er da nogle tusinde turister, der i løbet af ferien bliver ført gennem området, og jagten på fossiler kan give lidt af en Klondike-stemming. Kommer Knudeklint på Fur og Hanklit på Mors med på UNESCO's liste over verdensarv, vil det givet øge interessen for både moler og fossiler, siger Henrik Madsen, der er afdelingsleder for fossil- og moler-museet under Museum Mors.

Museet har et samarbejde med museet på Fur, hvor man også kan se fossiler.

Molergravningen starten for alvor i 1904, og molerindustrien blev i løbet af nogle år et område, der rummede rigtig mange arbejdspladser. I dag er der maskiner til at grave, og hele produktionen er blevet langt mere effektiv. Der var for år tilbage flere molervirksomheder end de to, der er tilbage i dag, og Henrik Madsen fortæller, at der også fra Mors skete direkte udskibning af moler til udlandet.

Både Henrik Madsen og Stig Asbjørn Pedersen peger på, at fra, at molersten var et hovedprodukt, har anvendelsen udviklet sig, så der fra moler kommer en lang række produkter, og moleret er blevet en form for brand, der kan bruges i markedsføring.

Om de seneste anvendelsesmuligheder, hvor Fur Bryghus reklamerer med, at der til øllet er brugt vand, som er filtreret gennem lag af moler og vulkansk aske, siger Stig Asbjørn Schack Pedersen, at det er svært videnskabeligt at komme med et belæg for, at molerlagene har en betydning.

Så er der måske mere om den virkning, et firma hævder cremer med moler har. Her kan moleret absorberende virkning betyde, at en creme med moler kan fjerne urenheder i huden, vurderer Stig Asbjørn Schack Pedersen.